

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνέντευξη με τον Παναγιώτη Κουνάδη

Η συνέντευξη με τον Παναγιώτη Κουνάδη πραγματοποιήθηκε στις **14 Απριλίου 2026** στο σπίτι όπου στεγάζεται το Αρχείο Κουνάδη, στην οδό Φυλής στην Αθήνα. Σκοπός της συνέντευξης ήταν να καταγραφεί η ιστορία δημιουργίας της συλλογής, η πορεία συγκρότησης του Αρχείου και η συμβολή του στη διάσωση της ελληνικής ιστορικής δισκογραφίας.

Στην ερώτηση πότε ξεκίνησε η συλλογή του, ο Παναγιώτης Κουνάδης απάντησε χαρακτηριστικά: **«Ποια συλλογή;»**, θέλοντας να δείξει ότι η πορεία του δεν περιορίζεται σε μία μόνο συλλογή αλλά αποτελεί μια διαδοχική πορεία συλλογών και ενδιαφερόντων που ξεκίνησε από την παιδική του ηλικία.

Γεννημένος σε πολυμελή οικογένεια, με έξι μεγαλύτερα αδέρφια, ήρθε από πολύ νωρίς σε επαφή με τον κόσμο του βιβλίου και του εντύπου. Όπως ανέφερε, ήδη από την ηλικία των τεσσάρων ετών διάβαζε το περιοδικό **«Μάσκα»¹**, ενώ λίγο αργότερα γνώρισε τα **«Κλασικά Εικονογραφημένα»²**, τα οποία χαρακτήρισε ως μια μικρή εκδοτική επανάσταση για τα ελληνικά παιδικά αναγνώσματα.

Το 1954 ο πρώτος αδελφός του, Γεράσιμος Κουνάδης, νοίκιασε περίπτερο στη Νέα Φιλαδέλφεια. Ο Παναγιώτης, μαζί με δύο ακόμη αδέρφια του, εργάστηκε εκεί για αρκετά χρόνια, διαβάζοντας ακόμη και τα σχολικά του βιβλία μέσα στο περίπτερο. Όπως ανέφερε, η συνεχής επαφή με εφημερίδες, περιοδικά και βιβλία καλλιέργησε ακόμη περισσότερο την αγάπη του για την ανάγνωση και την αναζήτηση πληροφοριών. Το 1955 ήταν το μοναδικό παιδί από το 2ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Φιλαδέλφειας που εισήχθη στη Βαρβάκειο Σχολή.

Η δεκαετία του 1960 υπήρξε καθοριστική για τη διαμόρφωση των ενδιαφερόντων του. Το 1959 η κυκλοφορία του **«Επιταφίου»** του Μίκη Θεοδωράκη προκάλεσε έντονο ενδιαφέρον στην παρέα των μαθητών της Βαρβακείου. Ο ίδιος θυμάται ότι ο Θεοδωράκης αποτέλεσε σημείο αναφοράς για μια ολόκληρη γενιά νέων, ενώ αναφέρει ότι ακόμη και ο

¹ Η «Μάσκα» ήταν από τα δημοφιλέστερα ελληνικά περιοδικά αστυνομικής λογοτεχνίας. Κυκλοφόρησε αρχικά το 1935 με διευθυντή σύνταξης τον Απόστολο Μαγγανάρη και συνέχισε, με διακοπές, έως το 1974. Στη μεταπολεμική Ελλάδα γνώρισε ιδιαίτερα μεγάλη απήχηση, φθάνοντας σε κυκλοφορία περίπου 45.000 αντιτύπων. (Βήμα, 29.7.2012)

² Τα «Κλασικά Εικονογραφημένα» κυκλοφόρησαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα την 1η Μαρτίου 1951 από τις εκδόσεις Ατλαντίς, με πρώτο τεύχος τους «Αθλίους» του Βίκτωρα Ουγκώ. Αποτελέσαν ένα από τα δημοφιλέστερα παιδικά περιοδικά της μεταπολεμικής Ελλάδας, με εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα ανά τεύχος, γνωρίζοντας πολλές επανεκδόσεις.

Νίκος Κιάος³, συμμαθητής του στη Βαρβάκειο, είχε δηλώσει αργότερα πως εκείνος γνώρισε τον Θεοδωράκη μέσα από τον Κουνάδη⁴.

Τον Οκτώβριο του 1961 εισήχθη στη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Λίγες ημέρες αργότερα πραγματοποιήθηκαν οι εκλογές της 29ης Οκτωβρίου, γνωστές ως «εκλογές βίας και νοθείας», γεγονός που σημάδεψε πολιτικά τη γενιά του.

Μετά τη συνέντευξη που παραχώρησε ο Μίκης Θεοδωράκης στην εφημερίδα *Μεσημβρινή* και την αναχώρησή του για το Παρίσι, ο Παναγιώτης Κουνάδης μαζί με τον αδελφό του Ζάκη και τον Δημήτρη Χαλιβελάκη⁵ εντόπισαν τη διεύθυνσή του και του απέστειλαν επιστολή ζητώντας του να επιστρέψει στην Ελλάδα. Στις 30 Δεκεμβρίου 1961 οργανώθηκε συγκέντρωση στο κέντρο «**Τα Βαρέλια**», στην οποία συμμετείχε και ο αδελφός του Μίκη, Γιάννης Θεοδωράκης, ο οποίος επικοινωνήσε τηλεφωνικά μαζί του προτρέποντάς τον να επιστρέψει.

Η επιστροφή του Μίκη Θεοδωράκη στην Αθήνα, στις 15 Ιανουαρίου 1962, αποτέλεσε την αφετηρία μιας ιδιαίτερα δημιουργικής περιόδου. Τον Απρίλιο του ίδιου έτους ιδρύθηκε ο **Σύλλογος Φίλων Ελληνικής Μουσικής (ΣΦΕΜ)**⁶, στον οποίο συμμετείχε ενεργά ο Παναγιώτης Κουνάδης. Παρότι ο Σύλλογος δημιουργήθηκε με αφορμή το έργο του Θεοδωράκη, ο ίδιος ο συνθέτης δεν υπέγραψε την ιδρυτική διακήρυξη.

Ο Κουνάδης θυμάται ότι ήδη από τις πρώτες συναντήσεις του ΣΦΕΜ γνωρίστηκε με προσωπικότητες που αργότερα σημάδεψαν την ελληνική μουσική δημιουργία, όπως ο Μανώλης Λοΐζος, ο Θάνος Μικρούτσικος, ο Χρήστος Λεοντής, ο Γιάννης Μαρκόπουλος, ο Διονύσης Σαββόπουλος, ο Μάνος Ελευθερίου, ο Σταύρος Κουγιουμτζής, ο Νότης Μαυρουδής, η Μαρία Φαραντούρη και πολλοί ακόμη δημιουργοί και ερμηνευτές. Παράλληλα οργανώθηκε η χορωδία του ΣΦΕΜ, η οποία συμμετείχε το καλοκαίρι του 1962 στην ιστορική παράσταση «**Όμορφη Πόλη**»⁷.

Το ρεμπέτικο και η απαρχή της συλλογής

Καθοριστική για την πορεία του Παναγιώτη Κουνάδη υπήρξε η γνωριμία του με το ρεμπέτικο τραγούδι. Όπως ανέφερε, το ενδιαφέρον του για το συγκεκριμένο μουσικό είδος

³ Ο Νίκος Κιάος (1943–) είναι δημοσιογράφος, πρώην πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ και αγωνιστής της αντιδικτατορικής αντίστασης. Υπήρξε συμμαθητής του Παναγιώτη Κουνάδη στη Βαρβάκειο Σχολή.

⁴ “*Τον Μίκη "έφερε" με τα τραγούδια του το 1960 στο σχολείο μας στο Βαρβάκειο, στην τελευταία τάξη του τότε Γυμνασίου, ο συμμαθητής μας Παναγιώτης Κουνάδης*”. Το άρθρο του Νίκου Κιάου είναι στο https://www.avgi.gr/tehnes/395125_o-pagkosmios-mikis

⁵ Πληροφορίες για τον Δημήτρη Χαλιβελάκη στο <https://www.esiea.gr/efyge-o-dimitris-xalivelakis/?print=print>

⁶ Γοα τον ΣΦΕΜ στο https://www.avgi.gr/tehnes/89115_epanidryetai-o-istorikos-sylogos-filon-ellinikis-mousikis και στο <https://www.musicpaper.gr/editorial/item/4329-epanidryetai-o-istorikos-sylogos-filon-ellinikis-mousikis>

⁷ <https://tvxs.gr/istoria/san-simera-istoria/i-perifimi-omilia-toy-manoy-xatzidaki-rempetiko-themelios-lithos-tis-laikis-mousikis/>

διαμορφώθηκε τόσο από το οικογενειακό του περιβάλλον όσο και από τις μουσικές και πολιτιστικές αναζητήσεις της δεκαετίας του 1960.

Ιδιαίτερη επιρροή άσκησε ο μεγαλύτερος αδελφός του, Γιάννης Κουνάδης, ο οποίος είχε αναπτύξει προσωπικές σχέσεις με σημαντικούς εκπροσώπους του ρεμπέτικου, όπως η Σωτηρία Μπέλλου⁸ και ο Βασίλης Τσιτσάνης⁹. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε, είναι πολύ πιθανό ο αδελφός του να πραγματοποιήσει μία από τις πρώτες συνεντεύξεις του Τσιτσάνη. Παράλληλα, στο οικογενειακό σπίτι υπήρχαν ήδη γραμμόφωνα και αρκετοί δίσκοι 78 στροφών, γεγονός που συνέβαλε στην πρώτη του επαφή με την ιστορική δισκογραφία.

Στις εκδηλώσεις του Συλλόγου Φίλων Ελληνικής Μουσικής ακούγονταν περιστασιακά και ρεμπέτικα τραγούδια, κυρίως όσα είχαν κοινωνικό ή πολιτικό περιεχόμενο, όπως το τραγούδι «**Κάποια μάνα αναστενάζει**»¹⁰. Ωστόσο, η ουσιαστική ενασχόλησή του με το ρεμπέτικο ξεκίνησε το 1963, όταν στα γραφεία του Συλλόγου γνώρισε τον Κύπριο ερευνητή και συλλέκτη Νέαρcho Γεωργιάδη.

Ο Νέαρcho Γεωργιάδης¹¹ τον παρότρυνε να αναζητήσουν και να καταγράψουν τους παλαιούς δημιουργούς του ρεμπέτικου, οι οποίοι βρίσκονταν πλέον σε προχωρημένη ηλικία. Η πρόταση αυτή αποτέλεσε, όπως παραδέχεται ο ίδιος, την αφετηρία μιας πολυετούς ερευνητικής διαδρομής.

Την ίδια περίοδο οργανώθηκε η πρώτη μεγάλη προσπάθεια παρουσίασης του ρεμπέτικου σε ευρύ κοινό. Την Πρωτομαγιά του 1963 κατατέθηκε πρόταση στον δήμαρχο Νέας Φιλαδέλφειας Νίκο Τρυπιά, για τη διοργάνωση μεγάλης συναυλίας στο γήπεδο της ΑΕΚ, στην οποία θα συμμετείχαν κορυφαίοι δημιουργοί της έντεχνης μουσικής, όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Μάνος Χατζιδάκις, ο Γιάννης Μαρκόπουλος ο Χρήστος Λεοντής και άλλοι, μαζί με σημαντικούς εκπροσώπους του ρεμπέτικου, όπως ο Βασίλης Τσιτσάνης, ο Γιάννης Παπαϊωάννου, ο Απόστολος Χατζηχρήστος, ο Μανώλης Χιώτης, ο Γιώργος Μητσάκης, η Σωτηρία Μπέλλου και άλλοι. Αν και η συναυλία τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, αποτέλεσε την πρώτη οργανωμένη προσπάθεια προσέγγισης των μεγάλων δημιουργών του ρεμπέτικου και οδήγησε σε προσωπικές γνωριμίες που αποδείχθηκαν ιδιαίτερα σημαντικές για τη μετέπειτα πορεία της συλλογής.

Το καλοκαίρι του 1964 ο Παναγιώτης Κουνάδης και ο Νέαρcho Γεωργιάδης ξεκίνησαν μία συστηματική ερευνητική αποστολή με στόχο την καταγραφή της προφορικής ιστορίας του ρεμπέτικου. Με ένα μαγνητόφωνο μπομπίνας, φωτογραφικές μηχανές επισκέφθηκαν τον Μάρκο Βαμβακάρη, πραγματοποιώντας πολύωρες συνεντεύξεις και ηχογραφήσεις. Το υλικό

⁸ <https://www.sansimera.gr/biographies/167>

⁹ <https://www.sansimera.gr/biographies/163>

¹⁰ <https://www.mixanitouxronou.gr/quot-kapoia-mana-anastenazei-quot-to-tragoydi-toy-tsitsani-poy-parigorise-antartes-kai-kyvernitikoy-stratiotes-ston-emfylio/>

¹¹ <https://www.mixanitouxronou.gr/quot-kapoia-mana-anastenazei-quot-to-tragoydi-toy-tsitsani-poy-parigorise-antartes-kai-kyvernitikoy-stratiotes-ston-emfylio/>

αυτό παρέμεινε στην κατοχή του Νέαρχου Γεωργιάδη και, δυστυχώς, χάθηκε κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974.

Η περίοδος αυτή σηματοδότησε τη μετάβαση από το προσωπικό ενδιαφέρον στη συστηματική έρευνα και αποτέλεσε το πρώτο ουσιαστικό βήμα για τη δημιουργία του Αρχείου Κουνάδη.

Η συγκρότηση της συλλογής

Όπως ανέφερε ο Παναγιώτης Κουνάδης, μέχρι την επιβολή της δικτατορίας οι βασικοί συλλέκτες του κύκλου τους ήταν ο Νέαρχος Γεωργιάδης, ο οποίος είχε ήδη συγκεντρώσει περίπου **900 δίσκους 78 στροφών**, και ο ίδιος, που διέθετε περίπου **200 επιλεγμένους δίσκους 45 στροφών**. Εκτός από αυτούς, σημαντική δραστηριότητα ανέπτυξαν και άλλοι συλλέκτες της εποχής, όπως ο Κώστας Τζίκας και λίγοι ακόμη ερευνητές, οι οποίοι αντάλλασσαν πληροφορίες και συνεργάζονταν για την καταγραφή της ελληνικής δισκογραφίας.

Το 1966 πραγματοποιήθηκε μία από τις πρώτες οργανωμένες προσπάθειες διάσωσης του μουσικού υλικού. Οι συλλέκτες συγκέντρωσαν και αντέγραψαν σε μαγνητοταινίες περίπου **2.500 τραγούδια**, δημιουργώντας ένα πολύτιμο αρχείο σε μια εποχή όπου δεν υπήρχε ακόμη οργανωμένη πολιτική διατήρησης της ελληνικής δισκογραφικής κληρονομιάς.

Μετά την επιβολή της δικτατορίας, ο Παναγιώτης Κουνάδης εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, όπου παρέμεινε από τον **Μάιο του 1968 έως τον Φεβρουάριο του 1973**. Εκεί ολοκλήρωσε μεταπτυχιακές σπουδές στην Πολεοδομία, στα Οικονομικά και στην Εθνομουσικολογία. Παράλληλα όμως συνέχισε αδιάκοπα την ερευνητική και συλλεκτική του δραστηριότητα.

Στο Παρίσι εντόπισε, μαζί με συνεργάτες του, σημαντικό αριθμό ελληνικών δίσκων 78 στροφών που είχαν διασωθεί από Έλληνες μετανάστες. Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι από τρεις Έλληνες καστανάδες συγκεντρώθηκαν περίπου **300 δίσκοι**, οι οποίοι αποτέλεσαν μία από τις πρώτες σημαντικές ενισχύσεις της συλλογής.

Το καθοριστικό σημείο στην εξέλιξη του Αρχείου ήρθε το καλοκαίρι του **1973**. Κατά τη διάρκεια περιοδείας στη Λέσβο διαπιστώθηκε ότι σε πολλά χωριά διατηρούνταν ακόμη μεγάλος αριθμός δίσκων 78 στροφών στα σπίτια των κατοίκων και στα καφενεία. Όπως θυμάται ο ίδιος, επισκέφθηκαν **47 χωριά** και συγκέντρωσαν περίπου **1.200 επιλεγμένους δίσκους**, γεγονός που αποτέλεσε το πρώτο μεγάλο άλμα στη δημιουργία της συλλογής.

Από εκείνη την περίοδο και έπειτα ο Παναγιώτης Κουνάδης εξελίχθηκε σταδιακά σε σημείο αναφοράς για συλλέκτες, παλαιοπώλες και ανθρώπους που διέθεταν παλαιό δισκογραφικό υλικό. Όπως ανέφερε, ιδιαίτερα σημαντικές υπήρξαν οι συνεργασίες του με τον παλαιοπώλη **Θόδωρο Τσικομανέα**, καθώς και με τον **Αλέκο Μπούζτο**, μέσω των οποίων εντοπίστηκαν εκατοντάδες σπάνιοι δίσκοι και αρχειακά τεκμήρια.

Η συλλογή συνέχισε να εμπλουτίζεται τις επόμενες δεκαετίες. Το **1993** αποκτήθηκε ακόμη μία μεγάλη ενότητα περίπου **1.200 δίσκων** από τον συλλέκτη **Ανδρέα Κρόκο**¹², ενώ σημαντικές προσθήκες προήλθαν και από την Κωνσταντινούπολη, όπου εντοπίστηκαν περίπου **80 άπαιχτοι δίσκοι 78 στροφών**, καθώς και από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ύστερα από την επίσκεψή του στον μουσικό Γιώργος Κατσαρός (Θεολογίτης)¹³.

Όπως υπογράμμισε ο ίδιος, η δημιουργία της συλλογής δεν υπήρξε αποτέλεσμα οργανωμένου σχεδιασμού, αλλά μιας συνεχούς προσπάθειας αναζήτησης, τεκμηρίωσης και διάσωσης του ελληνικού μουσικού πολιτισμού. Με την πάροδο των χρόνων, η συλλογή ξεπέρασε τα όρια μιας ιδιωτικής πρωτοβουλίας και μετατράπηκε σε ένα ολοκληρωμένο ερευνητικό και αρχειακό σύνολο, το οποίο αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του σημερινού Εικονικού Μουσείου Αρχείου Κουνάδη.

Η αξιοποίηση του Αρχείου

Ο Παναγιώτης Κουνάδης τόνισε ότι η δημιουργία της συλλογής δεν αποτέλεσε αυτοσκοπό. Βασική του επιδίωξη ήταν η αξιοποίηση του υλικού μέσα από εκδόσεις, δισκογραφικές παραγωγές, ραδιοφωνικές εκπομπές και ερευνητικές δραστηριότητες, ώστε η ελληνική μουσική κληρονομιά να γίνει γνωστή στο ευρύτερο κοινό.

Όπως ανέφερε, μέχρι σήμερα έχει επιμεληθεί την έκδοση **157 δίσκων βινυλίου και ψηφιακών δίσκων (CD)**. Από αυτούς, μόνο λίγες παραγωγές δεν βασίστηκαν στο προσωπικό του αρχείο, γεγονός που σημαίνει ότι περίπου **150 εκδόσεις** αξιοποίησαν αποκλειστικά το υλικό της συλλογής του. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδει όχι μόνο στις ίδιες τις μουσικές εκδόσεις αλλά και στα αναλυτικά συνοδευτικά κείμενα, τα οποία περιλαμβάνουν ιστορικά στοιχεία, βιογραφικά δημιουργών, στίχους, σχόλια και βιβλιογραφικές πληροφορίες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σειρά των **40 CD** που κυκλοφόρησαν το **2010** σε συνεργασία με την εφημερίδα «**ΤΑ ΝΕΑ**», η οποία συνοδεύτηκε από είκοσι τεύχη συνολικής έκτασης περίπου **1.200 σελίδων**. Όπως σημείωσε, το εκδοτικό αυτό έργο δεν περιορίστηκε στην επανέκδοση ηχογραφήσεων, αλλά λειτούργησε ως ολοκληρωμένη μουσικολογική και ιστορική τεκμηρίωση της ελληνικής δισκογραφίας.

Ανάλογη φιλοσοφία ακολουθήθηκε και σε άλλες δισκογραφικές παραγωγές, όπως οι τέσσερις θεματικές εκδόσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2000 σε συνεργασία με τον παραγωγό Γιώργο Μακράκη, οι οποίες περιλάμβαναν έργα κλασικής μουσικής, δημοτικού τραγουδιού, ρεμπέτικου, επιθεώρησης, οπερέτας και ελαφράς μουσικής, συνοδευόμενα από εκτενή ιστορικά και μουσικολογικά κείμενα.

¹² Ο Ανδρέας Κρόκος υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες συλλέκτες δίσκων 78 στροφών. Περίπου 1.200 δίσκοι από τη συλλογή του εντάχθηκαν στο Αρχείο Κουνάδη, συμβάλλοντας καθοριστικά στην ανάπτυξή του.

¹³ <https://www.lifo.gr/culture/cinema/giorgos-katsaros-enas-rempetis-fainomeno-mnimis-kai-antohis>

*Γιάννη Κοντίτση, «Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Κουνάδη :
πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης»*

Παράλληλα, σημαντική υπήρξε η παρουσία του στο ραδιόφωνο. Από το **1988 έως το 1990** παρουσίασε εκπομπές στην ΕΡΑ, ενώ από το **1991 έως το 1994** συνέχισε στο **Κανάλι 1 του Πειραιά**. Όπως ανέφερε, το συνολικό έργο ξεπέρασε τις **750 ώρες ραδιοφωνικών εκπομπών**, μέσα από τις οποίες παρουσιάστηκαν περίπου **7.500 τραγούδια**, συνοδευόμενα από ιστορικές πληροφορίες και σχολιασμό.

Παρά τις εκατοντάδες εκδόσεις και τις πολυάριθμες δημοσιεύσεις, ο ίδιος θεωρεί ότι σημαντικό μέρος του έργου του παραμένει ακόμη ανέκδοτο. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε, στο αρχείο του υπάρχουν περισσότερες από **3.000 σελίδες αδημοσίευτων ερευνητικών κειμένων**, τα οποία φιλοδοξεί να αξιοποιηθούν στο μέλλον.

Κλείνοντας τη συνέντευξη, ο Παναγιώτης Κουνάδης περιέγραψε με έναν ιδιαίτερα προσωπικό τρόπο τη σχέση του με τη συλλογή:

«Είναι βαριά η ασθένεια του συλλέκτη. Είσαι άρρωστος και με τις συλλογές προσπαθείς να γίνεις καλά. Το αρχείο είναι τα τσιγάρα που δεν κάπνισα και οι καφέδες και τα ποτά που δεν κατανάλωσα.»

Συνέντευξη Λεονάρδου Κουνάδη

Ο Λεονάρδος Κουνάδης είναι Πρόεδρος του Αρχείου Κουνάδη και επιμελητής του Εικονικού Μουσείου Αρχείου Κουνάδη. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (1988–1992), ενώ απέκτησε Πτυχίο Πιάνου από το Ελληνικό Ωδείο (1993) και Δίπλωμα Σύνθεσης από το Αττικό Ωδείο (2001). Από το 1988 έως το 2012 δίδαξε Σύνθεση, Ανώτερα Θεωρητικά, Ιστορία της Μουσικής, Μορφολογία και Πιάνο σε ωδεία της Αθήνας, ενώ εργάστηκε και ως μουσικός επιμελητής και υπεύθυνος δισκοθήκης στον ραδιοφωνικό σταθμό Top FM (1988–1989). Είναι ο εμπνευστής του Εικονικού Μουσείου Αρχείου Κουνάδη και έχει αναλάβει τον σχεδιασμό, τον συντονισμό, την έρευνα, τη συγγραφή κειμένων και την επιμέλεια ερευνητικών έργων του Αρχείου, τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και το Υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Στις δημοσιεύσεις και επιμέλειές του περιλαμβάνεται η αγγλική έκδοση του Εικονικού Μουσείου (2021), η εικονική αίθουσα *Κοσμοπολιτισμός στην ελληνική ιστορική δισκογραφία* (2022), της οποίας είχε τη σύλληψη, καθώς και η επιμέλεια εκδόσεων σχετικών με το ρεμπέτικο τραγούδι και την ελληνική δισκογραφία, όπως οι τόμοι *Τα ρεμπέτικα – Ένα ταξίδι στο αστικό λαϊκό τραγούδι των Ελλήνων* (2010), *Οι φωνές του ρεμπέτικου* (2012) και *Μίνως Μάτσας 1903–1970* (2011). Παράλληλα, έχει επιμεληθεί για τις εκδόσεις Εκάτη έργα των Machiavelli, Renan, Poe, Martos και Lihn, Καππάτου (2010-2018). Έχει συμμετάσχει στον συντονισμό, στην έρευνα ή στην επιμέλεια σε μουσικών παραστάσεων και εκθέσεων, μεταξύ των οποίων οι παραγωγές *Όταν συμβεί στα Πέριξ* στο Ωδείο Ηρώδου Αττικού (2007), *Σαν τραγούδι μαγεμένο* στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και Θεσσαλονίκης (2008), και η έκθεση *Ο Πειραιάς στο ρεμπέτικο τραγούδι την εποχή του γραμμοφώνου* (2015). Έργα του έχουν παρουσιαστεί από μικρά μουσικά σύνολα και σολίστ, όπως ο *Κεφαλονίτικος μπάλος* για πιάνο και βιολοντσέλο στο Πολιτιστικό Κέντρο Βεργωτή (2005) με την Άννα Κουνάδη και τη Σοφία Ευκλείδου. Έχει, επίσης, συνθέσει μουσική για τον κινηματογράφο, όπως για την ταινία μικρού μήκους *Παράξενος καιρός* (1995) του Παναγιώτη Κράββα.

Η συνέντευξη που ακολουθεί πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 5 Απριλίου 2026 και επικεντρώνεται στη δημιουργία, την ανάπτυξη και τις μελλοντικές προοπτικές του Εικονικού Μουσείου Αρχείου Κουνάδη.

1. Η ένταξη στο Αρχείο Κουνάδη

Η ενασχόλησή μου με το Αρχείο ξεκίνησε το 2008 και αποτέλεσε, από την πρώτη στιγμή, μια διαδικασία μαθητείας. Έπρεπε να γνωρίσω σε βάθος το Αρχείο, να εξοικειωθώ με το εκτεταμένο και πολυσχιδές υλικό του, με τον τρόπο οργάνωσης, ταξινόμησης και τεκμηρίωσής του, αλλά και να γνωρίσω καλύτερα τον Παναγιώτη Κουνάδη. Οι σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλοεκτίμησης που αναπτύχθηκαν σταδιακά οδήγησαν στη μετάβαση από τη μονοπρόσωπη λειτουργία του Αρχείου, που βασιζόταν κυρίως στην προσωπική προσπάθεια του Παναγιώτη, σε ένα συλλογικό μοντέλο συνεργασίας και κοινής λήψης αποφάσεων.

Το ίδιο έτος το Αρχείο απέκτησε νομική μορφή ως Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία με την επωνυμία «Αρχείο Οικογένειας Κουνάδη – Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία Αρχείου Μελετών και Εκδόσεων». Η θεσμική αυτή οργάνωση αποτέλεσε απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση των σκοπών του και τη μελλοντική ανάπτυξή του.

2. Από την οικονομική κρίση στο όραμα του Μουσείου

Η περίοδος του μετασχηματισμού του Αρχείου συνέπεσε με μία ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο για τη χώρα, καθώς η Ελλάδα βρισκόταν αντιμέτωπη με τη σοβαρότερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας της. Παρά τις δυσκολίες, το Αρχείο συνέχισε να αναπτύσσει σημαντική δραστηριότητα μέσα από εκδόσεις, δισκογραφικές παραγωγές, συναυλίες και εκθέσεις. Ενδεικτικά αναφέρω τη σειρά των 20 τόμων *Τα ρεμπέτικα – Ένα ταξίδι στο αστικό λαϊκό τραγούδι των Ελλήνων (1850-1960)¹⁴*, την τετράτομη σειρά *Οι φωνές του ρεμπέτικου*, τις μουσικές παραστάσεις *Όταν συμβεί στα Πέριζ – Τραγούδια για Τσίλιες... και μία Νύχτες¹⁵* στο

¹⁴ Η σειρά «**Τα Ρεμπέτικα 1850–1960**» αποτελείται από 20 τόμους με 800 ιστορικές ηχογραφήσεις της δισκογραφίας των 78 στροφών, συνοδευόμενες από ιστορικά κείμενα, βιογραφικά, στίχους και ανέκδοτα τεκμήρια. Η ηχητική επεξεργασία πραγματοποιήθηκε από τον Νίκο Διονυσόπουλο και η σειρά αποτελεί την πληρέστερη ιστορική αναδρομή στο ελληνικό αστικό λαϊκό τραγούδι που επιμελήθηκε ο Παναγιώτης Κουνάδης. (<https://www.tanea.gr/2010/06/24/lifearts/culture/ta-rempetika-1850-1960-sta-nea/>)

¹⁵ Οι παραστάσεις πραγματοποιήθηκαν στις 4 και 5 Ιουλίου 2007, σε έρευνα και επιμέλεια του Παναγιώτη Κουνάδη, με βασικό ερμηνευτή τον Γιώργο Νταλάρα. Παρουσιάστηκε ανθολόγιο τραγουδιών από διαφορετικά είδη του ελληνικού τραγουδιού με θεματικό άξονα τις εξαρτησιογόνες ουσίες, ενώ η ηχογράφηση των συναυλιών κυκλοφόρησε το 2008 σε CD και DVD, <https://www.georgedalaras.com/career/2000-2009/>

Ωδείο Ηρώδου Αττικού και Σαν τραγούδι μαγεμένο. Αναφορά στο ρεμπέτικο¹⁶ στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, καθώς και την έκθεση *Ο Πειραιάς στο ρεμπέτικο τραγούδι την εποχή του γραμμοφώνου*¹⁷.

Παράλληλα, όμως, αναδεικνύονταν διαρκώς κρίσιμα ζητήματα βιωσιμότητας: πώς θα συντηρηθεί το Αρχείο, πώς θα καλυφθεί το κόστος στέγασής του και πώς θα εξασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη λειτουργία του; Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένα μέλος του στενού πυρήνα του Αρχείου δεν βιοπορίζεται από αυτό, ενώ δεν υπάρχει σταθερή χρηματοδότηση. Τα περιορισμένα έσοδα από τις κατά καιρούς δράσεις του σπάνια επαρκούν για την κάλυψη των πάγιων λειτουργικών αναγκών. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες διαμορφώθηκε το όραμα για τη δημιουργία ενός Μουσείου Ελληνικής Δισκογραφίας ή Μουσείου του Ελληνικού Ήχου, με πυρήνα τη συλλογή του Παναγιώτη Κουνάδη.

Για την υλοποίηση του σχεδίου απευθυνθήκαμε στο Υπουργείο Πολιτισμού, προτείνοντας τη δωρεά του Αρχείου στο Ελληνικό Δημόσιο, με την προϋπόθεση της εξεύρεσης κατάλληλου χώρου για τη στέγαση, τη διαφύλαξη, τη συντήρηση και την προβολή της συλλογής, καθώς και τη σταδιακή ψηφιοποίηση του συνόλου του υλικού. Η ψηφιοποίηση κρίθηκε απαραίτητη τόσο για τη διάσωση των τεκμηρίων όσο και για την ελεύθερη πρόσβασή τους από το κοινό. Οι τρεις Υπουργοί Πολιτισμού με τους οποίους συναντηθήκαμε την περίοδο 2012–2017 αναγνώρισαν ότι το αίτημα ήταν ώριμο και απολύτως τεκμηριωμένο. Παρά τον θετικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η πρόταση και τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την εξεύρεση λύσης, αυτή τελικά δεν ευοδώθηκε.

3. Η δημιουργία του Εικονικού Μουσείου

Μέσα σε αυτό το κλίμα απογοήτευσης αποφασίσαμε να αλλάξουμε κατεύθυνση. Στραφήκαμε προς τη δημιουργία ενός Εικονικού Μουσείου, υποβάλλοντας σε συνεργασία με το Εργαστήριο Σχεδίασης Διαδραστικών Συστημάτων και Εφαρμογών του Τμήματος Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου πρόταση προς το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, το οποίο ενέκρινε τη δωρεά.

¹⁶ Το αφιέρωμα στο ρεμπέτικο παρουσιάστηκε σε δώδεκα παραστάσεις στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και εννέα στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης το 2004, σε επιμέλεια του Παναγιώτη Κουνάδη, με βασικό ερμηνευτή τον Γιώργο Νταλάρα και τη συμμετοχή σημαντικών ερμηνευτών του ελληνικού τραγουδιού.

¹⁷ Η έκθεση πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον Δήμο Πειραιά και τον ΟΛΠ τον Μάιο του 2015 στην Πέτρινη Αποθήκη.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίσαμε, τόσο κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού όσο και κατά την υλοποίηση του έργου, ήταν πολλές: τεχνικές, νομικές, αφηγηματικές, ερμηνευτικές. Όσο μεθοδικά και να έχεις επεξεργαστεί ένα σχέδιο, δεν παύει να είναι μια θεωρητική κατασκευή. Τα ποικίλης φύσεως ζητήματα και οι ανάγκες που ανέκυπταν κατά την υλοποίηση μας ανάγκασαν σε αρκετές περιπτώσεις να αναθεωρήσουμε και να αναπροσαρμόσουμε τις επιλογές μας.

Με ποια κριτήρια να επιλέξουμε τα τεκμήρια που θα ψηφιοποιηθούν; Πώς να ψηφιοποιήσουμε ένα ηχητικό υλικό, όπως αυτό που περιέχεται σε έναν εξαιρετικά ευαίσθητο και, συχνά, φθαρμένο φορέα ηχητικής καταγραφής, τους δίσκους 78 στροφών, φτάνοντας σε ένα αποτέλεσμα που να συνάδει με τις απαιτήσεις της σύγχρονης ακρόασης; Πώς να καταγράψουμε και να ομαδοποιήσουμε με συνέπεια τα μεταδεδομένα χιλιάδων ετερόκλητων αντικειμένων; Πώς να συνδέσουμε τον ήχο με εικόνες, παρτιτούρες και κείμενα; Πώς αφηγείσαι την ιστορία ενός δίσκου, μιας παρτιτούρας ή μιας καρτ ποστάλ του 1925 με τρόπο κατανοητό και ελκυστικό σε έναν μαθητή το 2025; Πώς εξισορροπείς την ακρίβεια και την επιστημονικότητα με τη φιλικότητα προς τον χρήστη και την προσβασιμότητα; Ποια αισθητική είναι κατάλληλη για την παρουσίαση;

4. Η επιλογή του Εικονικού Μουσείου

Η επιλογή του Εικονικού Μουσείου, αντί ενός ψηφιακού αποθετηρίου, ως του καταλληλότερου μέσου για την παρουσίαση του υλικού δεν ήταν τυχαία. Αποτέλεσε μια συνειδητή επιλογή. Ένα αρχείο, ακόμη και όταν είναι ψηφιακό, παραπέμπει κυρίως στην αποθήκευση και την πρόσβαση. Το Αρχείο, όμως, δεν είναι ένας στατικός χώρος. Είναι ένα δίκτυο σχέσεων μεταξύ αντικειμένων, αλλά και μνήμης ανθρώπων. Ένας δίσκος συνδέεται με μια φωτογραφία, μια φωτογραφία με ένα όργανο, ένα όργανο με μια παρτιτούρα, ένα γραμμόφωνο, μια αφήγηση, ένα δημοσίευμα εφημερίδας κ.ο.κ. Μελετώντας οποιοδήποτε τεκμήριο, εισέρχεσαι σε έναν ιστό διασυνδέσεων. Μέσα από αυτό το σύνολο των τεκμηρίων, που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα της ελληνικής μουσικής και πολιτιστικής ιστορίας, αναδύεται μια ολόκληρη εποχή.

Η επιλογή του Εικονικού Μουσείου μάς έδινε τη δυνατότητα όχι απλώς να εκθέσουμε το υλικό, αλλά να το εντάξουμε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, να το συνδέσουμε και να το «ζωντανέψουμε», προσφέροντας όχι μόνο γνώση και πληροφορία, αλλά μια ολιστική ψηφιακή εμπειρία. Αναζήτηση και εξερεύνηση στην

ψηφιακή συλλογή, εικονική περιήγηση, ψηφιακές ιστορίες, διαδικτυακές εκπαιδευτικές εφαρμογές και παιχνίδια συνθέτουν μια διαφορετική εμπειρία για τον επισκέπτη.

5. Η εξέλιξη του Εικονικού Μουσείου και οι νέες συνεργασίες

Το Εικονικό Μουσείο βρίσκεται σε διαρκή εμπλουτισμό και εξέλιξη. Αυτή τη στιγμή περιλαμβάνει περίπου 10.000 τεκμήρια, τα οποία αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του μεγάλου εύρους των συλλογών του Αρχείου Κουνάδη: δίσκους 78 στροφών, παρτιτούρες, συνεντεύξεις (ηχητικές καταγραφές και απομαγνητοφωνήσεις), φωτογραφίες, καρτ ποστάλ, μηχανήματα αναπαραγωγής ήχου και μουσικά όργανα.

Ο τρόπος με τον οποίο διαχειριστήκαμε όλα αυτά τα ζητήματα καθορίστηκε, σε μεγάλο βαθμό, από τον διαθέσιμο προϋπολογισμό, τις ψηφιακές δυνατότητες της εποχής κατά την οποία υλοποιήθηκε το έργο και, όσον αφορά την επιλογή των τεκμηρίων, από το νομικό καθεστώς της πνευματικής ιδιοκτησίας. Πολλά θα θέλαμε να είναι διαφορετικά. Δεν ήταν όμως εφικτό. Σήμερα, στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης, οι δυνατότητες και οι επιλογές μας θα ήταν διαφορετικές.

Το Εικονικό Μουσείο ανέβηκε στο διαδίκτυο τον Ιανουάριο του 2020, εν μέσω μιας άλλης κρίσης, υγειονομικής και παγκόσμιας αυτή τη φορά. Η λειτουργία του, κατά γενική ομολογία, άλλαξε το τοπίο στον χώρο των ψηφιακών μουσείων, αλλά και την εικόνα του ίδιου του Αρχείου. Η αυξημένη ορατότητα και η εξωστρέφεια άνοιξαν νέους δρόμους και οδήγησαν στη δημιουργία σημαντικών συνεργασιών σε διαφορετικά πεδία.

Συνεχίσαμε τον εμπλουτισμό και την ανάπτυξη του Εικονικού Μουσείου, υλοποιώντας, με επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού, την αγγλική έκδοσή του, καθώς και δύο νέες ψηφιακές συλλογές-αίθουσες: τον *Κοσμοπολιτισμό στην Ελληνική Ιστορική Δισκογραφία*, σε συνεργασία με τον μουσικολόγο Νίκο Ορδουλίδη, και τον *Εξωτισμό στα Ελληνόφωνα Ρεπερτόρια*, βασισμένο στην διδακτορική διατριβή του Γιώργου Ευαγγέλου.

Η τελευταία δράση εντάσσεται στο πλαίσιο των συνεργειών του Αρχείου με πανεπιστημιακά ιδρύματα και εν προκειμένω με το Εργαστήριο Ψηφιακής και Έντυπης Τεκμηρίωσης της Ελληνικής Μουσικής του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με το οποίο συνυπογράψαμε σχετικό Πρωτόκολλο Συνεργασίας. Στο πλαίσιο αυτό χορηγήσαμε τρεις υποτροφίες σε νέους φοιτητές και

ερευνητές, μία από τις οποίες προκηρύχθηκε, σε συνεργασία με την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, για τη δημιουργία καλλιτεχνικών έργων εμπνευσμένων από τη συλλογή του Αρχείου.

6. Συνεργασίες και επιστημονική δραστηριότητα

Συνεργαστήκαμε, παραχωρώντας υλικό, με σημαντικά μουσεία, όπως το *Μουσείο Μπενάκη* και το *Εθνικό Ιστορικό Μουσείο*. Συμμετείχαμε στα ερευνητικά προγράμματα *Ψηφιακός Αφηγητής – Προσφυγική Αττική* και *Μουσικές Ελληνικές Οπτικοακουστικές Συλλογές* (ΜΕΛΟΣ). Τον Μάρτιο του 2026 έκανε πρεμιέρα στο Διεθνές Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης η κινηματογραφική ταινία τεκμηρίωσης μεγάλου μήκους *Στην Αμερική σαν πήγα*, σε σκηνοθεσία Άγγελου Κοβότσου, η οποία βασίζεται στις συνεντεύξεις που παραχώρησε ο τραγουδιστής, κιθαρίστας και συνθέτης Γιώργος Κατσαρός (Θεολογίτης) στον Παναγιώτη Κουνάδη.

Παράλληλα, πανεπιστημιακές εργασίες σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία, καλλιτεχνικές δράσεις, εκδόσεις και εκθέσεις υλοποιήθηκαν και συνεχίζουν να υλοποιούνται με υλικό από το Αρχείο, ενώ λαμβάνουμε δεκάδες μηνύματα από όλο τον κόσμο με αιτήματα για πληροφορίες και τεκμήρια. Προσπαθούμε να ανταποκριθούμε, στο μέτρο του δυνατού, ακολουθώντας την «κληρονομιά» του Παναγιώτη, ο οποίος παρείχε πάντοτε, με γενναιοδωρία και αφιλοκερδώς, κάθε δυνατή βοήθεια σε ερευνητές, σπουδαστές, μουσικόφιλους, δημοσιογράφους, μουσικούς και παραγωγούς.

Αυτή η τελευταία διάσταση της δράσης του Παναγιώτη, η ανιδιοτελής προσφορά προς το κοινωνικό σύνολο, αποτελεί για εμάς μια πολύτιμη παρακαταθήκη.

Τελευταίο, αλλά ιδιαίτερα σημαντικό, είναι ότι το Εικονικό Μουσείο αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και ενθάρρυνσης για άλλες αντίστοιχες πρωτοβουλίες και προγράμματα, που αναπτύχθηκαν από διαφορετικά πρόσωπα και φορείς. Και αυτό είναι κάτι που μας χαροποιεί ιδιαίτερα.

Η εκκίνηση του Εικονικού Μουσείου δεν ήταν, λοιπόν, το τέλος, αλλά η αρχή. Το Αρχείο έγινε όχι μόνο αποθετήριο μνήμης, αλλά και εργαστήριο δημιουργικότητας. Από ιδιωτική συλλογή και πηγή για ειδικούς μετασχηματίστηκε σε δημόσιο αγαθό προσβάσιμο στο διεθνές κοινό.

Τα ζητήματα, ωστόσο, που αφορούν τη συνέχεια και τη βιωσιμότητα του Αρχείου παραμένουν ανοιχτά. Απώτερος στόχος μας είναι η σταδιακή ψηφιοποίηση

*Γιάννη Κοντίτση, «Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Κουνάδη :
πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης»*

και τεκμηρίωση του συνόλου της συλλογής, καθώς και ο διαρκής εμπλουτισμός και η περαιτέρω ανάπτυξη του Εικονικού Μουσείου.

Όραμά μας παραμένει η δημιουργία ενός φυσικού μουσείου, όπου μπορούν να συγκεντρωθούν σχετικές συλλογές. Για τον σκοπό αυτό, είναι απαραίτητος ένας μόνιμος χώρος και η συνεργασία μεταξύ όλων των ατόμων και των φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα.

Μόνο ενώνοντας διάσπαρτα αρχεία μπορεί να δημιουργηθεί και να διατηρηθεί ένα μουσείο με εθνική εμβέλεια.

Συνέντευξη Νίκου Διονυσόπουλου

Ο Νίκος Διονυσόπουλος σπούδασε Πολιτικός Μηχανικός στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ενώ παράλληλα σπούδασε Βυζαντινή Μουσική και Δημοτικό Τραγούδι με δάσκαλο τον Σίμωνα Καραά

Την περίοδο 1979–1983 υπήρξε συντάκτης του μουσικού και τεχνικού περιοδικού **«Ήχος & Hi-Fi»**, αποκτώντας εξειδικευμένες γνώσεις στον τομέα του ήχου, οι οποίες αξιοποιήθηκαν αργότερα στην ψηφιοποίηση και επεξεργασία των δίσκων 78 στροφών και, γενικότερα, στις εφαρμοσμένες ψηφιακές τεχνολογίες ήχου. Στη συνέχεια συνεργάστηκε με τα περιοδικά **«RAM»** και **«HiTech»** (1989–2004), το **«Δίφωνο»** (1998–2001) και την **«Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία»** (1997–1998). Υπήρξε επίσης τακτικός συνεργάτης της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης (1984–1994), της ιδιωτικής ραδιοφωνίας και, το 2023, υπεύθυνος επιλογής του μουσικού υλικού για το διαδικτυακό ραδιόφωνο της ΕΡΤ **«Δεύτερο Παραδοσιακά»**.

Παράλληλα, συμμετείχε σε συστηματικές μουσικολογικές ερευνητικές αποστολές σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, καθώς και σε ελληνόφωνες και ελληνικές κοινότητες της Κάτω Ιταλίας, της Αλβανίας, της Κύπρου, της Τουρκίας και της Συρίας, με αντικείμενο την καταγραφή, τη μελέτη και την έκδοση παραδοσιακού μουσικού υλικού.

Υπήρξε υπεύθυνος ή μέλος της οργανωτικής επιτροπής σημαντικών επιστημονικών συνεδρίων, μεταξύ των οποίων τα τρία Διεθνή Μουσικολογικά Συνέδρια στους Δελφούς (1985, 1986, 1988) και το Διεθνές Συνέδριο για τα Λαϊκά Μουσικά Όργανα στην Καστοριά (2001). Έχει συμμετάσχει ως βασικό στέλεχος σε πολυάριθμα ερευνητικά προγράμματα μουσικού ενδιαφέροντος και ως εισηγητής σε μουσικολογικά συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Έχει επιμεληθεί σημαντικές μουσικές εκδόσεις για τον **Σύλλογο προς Διάδοσιν της Εθνικής Μουσικής**, την **Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία**, το **Θέατρο Ελληνικών Χορών «Δόρα Στράτου»**, την **Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου** και άλλους φορείς.

Από τη δεκαετία του 1980 διευθύνει τις μουσικές εκδόσεις των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης. Το έργο του έχει τιμηθεί με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών στον τομέα Γραμμάτων και Τεχνών (1992) και με το Βραβείο της Πανελλήνιας Ένωσης Μουσικών και Θεατρικών Κριτικών για την καλύτερη δισκογραφική

παρουσία (1999), αναγνωρίζοντας τη συμβολή του στην παραγωγή εκδόσεων υψηλής ηχητικής, μουσικολογικής και εκδοτικής ποιότητας.

Στο Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη είχε την ευθύνη της ηχητικής επεξεργασίας των ιστορικών ηχογραφήσεων και συμμετείχε στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των ψηφιακών εφαρμογών του μουσείου.

Στη συνέχεια της συνέντευξης, μας περιέγραψε αναλυτικά τη διαδικασία ψηφιοποίησης ενός δίσκου 78 στροφών, παρουσιάζοντας τα βασικά στάδια και τις τεχνικές που εφαρμόζονται.

1. Προετοιμασία και καθαρισμός του δίσκου

Η διαδικασία αρχίζει με τον οπτικό έλεγχο του δίσκου, ώστε να εκτιμηθεί η κατάστασή του και να εντοπιστούν φθορές, λερώματα και γενικά ξένα υλικά που έχουν παραμείνει στην επιφάνειά του. Ο μηχανικός καθαρισμός γίνεται με μικροσκόπιο και ειδικές βελόνες που ταιριάζουν στο μέγεθος των αυλακιών του κάθε δίσκου.

Ακολουθεί η δεύτερη φάση, κατά την οποία ο δίσκος τοποθετείται σε ειδικό πλυντήριο για δίσκους 78 στροφών, αφού προηγουμένως προστατευθεί η ετικέτα του με ειδικές βεντούζες. Ο καθαρισμός γίνεται με ειδικό υγρό, παρόμοιο με αραιό σαπούνι, το οποίο δεν πρέπει να περιέχει αλκοόλη, καθώς η αλκοόλη καταστρέφει τους δίσκους 78 στροφών. Το υγρό εισχωρεί στα αυλάκια, τα οποία καθαρίζονται με ειδικές μαλακές, μακρύνες βούρτσες που εισχωρούν μέσα σε αυτά.

Παρότι υπάρχουν αυτόματα πλυντήρια, ο Νίκος Διονυσόπουλος προτιμά ο καθαρισμός να γίνεται χειροκίνητα. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται καλύτερος καθαρισμός, καθώς εντοπίζονται τα περισσότερα λερωμένα σημεία και υπάρχει πληρέστερος έλεγχος της διαδικασίας.

Στη συνέχεια, με έναν ειδικό μηχανισμό γίνεται πλήρης αναρρόφηση όλων των υγρών που χρησιμοποιήθηκαν και των υπολοίπων υλικών που είναι μέσα στα αυλάκια και πάνω στον δίσκο. Αυτή η διαδικασία στο σύνολό της είναι πολύ σημαντική για το τελικό αποτέλεσμα διότι έχουν αφαιρεθεί από την αρχή, με μηχανικό τρόπο, όλα τα ξένα υλικά που προσθέτουν θόρυβο στον τελικό ήχο.

2. Η διαδικασία της ψηφιοποίησης

Ακολουθεί η διαδικασία της ψηφιοποίησης. Η διαδικασία γίνεται με σύγχρονο πικάπ σερβοελεγχόμενο και κλειδωμένο στις 78 στροφές¹⁸ για λόγους συμβατότητας και προσαρμογής στις διεθνείς προδιαγραφές. Το κλείδωμα γίνεται σε συνάρτηση με τη συχνότητα του ηλεκτρικού δικτύου, η οποία παρουσιάζει απόκλιση μικρότερη από $\pm 1\%$. Για τον έλεγχο της ταχύτητας των 78 στροφών χρησιμοποιείται στροβοσκόπιο.

Για την ποιότητα του αναπαραγόμενου ήχου, το πιο κρίσιμο σημείο είναι εκεί όπου η μηχανική ενέργεια μετατρέπεται σε ηλεκτρικό σήμα, δηλαδή η κεφαλή με τη βελόνα του πικάπ. Χρησιμοποιούνται σύγχρονες κεφαλές που μπορούν να αντέξουν τις μηχανικές διακυμάνσεις (πάνω-κάτω, δεξιά-αριστερά) ενός δίσκου 78 στροφών και βελόνες κατάλληλες για τα συγκεκριμένα αυλάκια. Οι δίσκοι 78 στροφών δεν έχουν όλοι το ίδιο πλάτος αυλακιών και, επιπλέον, μετά τον καθαρισμό συνήθως παραμένουν σκόνες στον πυθμένα τους. Ο πάτος του αυλακιού δεν περιέχει κατ' ανάγκην το σήμα που μας ενδιαφέρει, καθώς ο ήχος είναι αποτυπωμένος κυρίως στα πλάγια του αυλακιού. Για τον λόγο αυτό χρησιμοποιούνται οι λεγόμενες **truncated (κολοβές) βελόνες**¹⁹, των οποίων το διαμάντι είναι κομμένο στην άκρη. Οι βελόνες αυτές παραγγέλλονται από το εξωτερικό.

Ένα ακόμη πρόβλημα είναι ότι οι εταιρείες δίσκων χρησιμοποιούσαν διαφορετικό πλάτος αυλακιών, ενώ πολλές φορές το άλλαζαν και οι ίδιες ανάλογα με την εποχή παραγωγής. Την περίοδο εκείνη δεν υπήρχαν κεφαλές με διαμαντένιες βελόνες. Χρησιμοποιούνταν μεταλλικές βελόνες («καρφιά»), οι οποίες με κάθε αναπαραγωγή «όργωναν» τα αυλάκια. Κάθε παίξιμο προκαλούσε φθορά στον δίσκο και, πρακτικά, ένας δίσκος 78 στροφών ύστερα από περίπου είκοσι αναπαραγωγές χρειαζόταν αντικατάσταση.

Αυτό είναι και το βασικό πρόβλημα του συλλέκτη. Αγοράζει χρησιμοποιημένους δίσκους, οι οποίοι φέρουν τα ίχνη του τρόπου με τον οποίο τους χρησιμοποίησαν οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες τους. Έτσι, δύο αντίτυπα του ίδιου δίσκου δεν έχουν ποτέ την ίδια συμπεριφορά, καθώς ο καθένας «κουβαλάει» τη δική του ιστορία. Εδώ

¹⁸ Σερβοελεγχόμενο (servo-controlled) είναι το σύστημα στο οποίο ένας μηχανισμός ανάδρασης (feedback) παρακολουθεί συνεχώς την ταχύτητα περιστροφής του πλατό και διορθώνει αυτόματα τυχόν αποκλίσεις. Κλειδωμένο στις 78 στροφές (locked at 78 rpm) σημαίνει ότι το πικάπ διατηρεί σταθερή την ταχύτητα περιστροφής στις περίπου 78 στροφές ανά λεπτό, εξασφαλίζοντας υψηλή ακρίβεια, σταθερό τονικό ύψος (pitch) και ελάχιστες διακυμάνσεις ταχύτητας (wow & flutter), στοιχεία ιδιαίτερα σημαντικά για την πιστή ψηφιοποίηση των δίσκων 78 στροφών.

¹⁹ Σύμφωνα με τον Διονυσόπουλο υπήρχε ένα εργοστάσιο στην Ελβετία που έκοβε κατά παραγγελία το διαμάντι στις βελόνες.

καθοριστικό ρόλο παίζει η εμπειρία, ώστε να επιλεγεί η κατάλληλη βελόνα που θα αποδώσει τον μικρότερο δυνατό θόρυβο. Η επιλογή της βελόνας είναι κρίσιμη, καθώς δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ίδια για όλους τους δίσκους.. Η επιλογή κεφαλής επίσης είναι πολύ κρίσιμη.

3. Ο προενισχυτής και η μετατροπή του σήματος

πόμενο κρίσιμο στάδιο είναι ο προενισχυτής, ο οποίος λειτουργεί ως μετατροπέας του χαμηλού σήματος που παράγει η κεφαλή, ώστε αυτό να αποκτήσει την κατάλληλη στάθμη και να οδηγηθεί σε έναν κανονικό ενισχυτή. Αυτό το στάδιο πραγματοποιείται από τον λεγόμενο προ-προενισχυτή (pre-pre). Οι προ-προενισχυτές που έχουν σχεδιαστεί για συστήματα Hi-Fi διαθέτουν ενσωματωμένη την καμπύλη **RIAA**²⁰, η οποία αποτελεί κοινό πρότυπο για τους δίσκους LP. Η καμπύλη αυτή εφαρμόζεται ώστε να επιτυγχάνεται καλύτερη απόκριση στις υψηλές συχνότητες, που έχουν χαμηλή ενέργεια, ενώ οι χαμηλές συχνότητες, που έχουν μεγαλύτερη ενέργεια, εγγράφονται σε χαμηλότερη στάθμη. Κατά την αναπαραγωγή εφαρμόζεται η αντίστροφη διαδικασία.

Η καμπύλη **RIAA**, όμως, δεν χρησιμοποιείται στους δίσκους 78 στροφών. Οι δίσκοι αυτοί έχουν τις δικές τους καμπύλες αποέμφασης και, μάλιστα, κάθε δισκογραφική εταιρεία χρησιμοποιούσε τη δική της. Για τον λόγο αυτό, ο προ-προενισχυτής που χρησιμοποιείται για την αναπαραγωγή δίσκων 78 στροφών είναι ειδικής κατασκευής. Αν και διαθέτει ορισμένες προκαθορισμένες ρυθμίσεις, συνήθως ρυθμίζεται χειροκίνητα και προσαρμόζεται ανάλογα με την κατάσταση του δίσκου, την εταιρεία παραγωγής και την εποχή ηχογράφησης του.

Από εκεί βγαίνουν δύο σήματα ένα ανεπεξέργαστο (RAW) το οποίο δεν είναι προς ακρόαση και ένα επεξεργασμένο, ανάλογα με την καμπύλη της κάθε εταιρείας, το οποίο θα πάει για περαιτέρω επεξεργασία. Το ανεπεξέργαστο υλικό αποθηκεύεται ώστε κάποιος άλλος στο μέλλον, που θα έχει μια πιο εξελιγμένη τεχνολογία να μπορέσει να επεξεργαστεί αυτή την «μήτρα» καλύτερα.

Στη συνέχεια, το αναλογικό σήμα οδηγείται σε μετατροπέα αναλογικού σε ψηφιακό σήμα (**ADC – Analog to Digital Converter**). Η ψηφιοποίηση

²⁰ Η καμπύλη εξισορρόπησης RIAA (Recording Industry Association of America) αποτελεί το πρότυπο ισοστάθμισης που καθιερώθηκε από τη δεκαετία του 1950 για τους δίσκους LP και τα μεταγενέστερα βινύλια. Κατά την εγγραφή και την αναπαραγωγή εφαρμόζεται συμπληρωματική ισοστάθμιση, ώστε να αντισταθμίζονται οι φυσικοί περιορισμοί του μέσου και να επιτυγχάνεται ισορροπημένη απόδοση του ήχου. Οι δίσκοι 78 στροφών, όμως, προηγήθηκαν της καθιέρωσης του προτύπου RIAA και κάθε δισκογραφική εταιρεία χρησιμοποιούσε τη δική της καμπύλη εξισορρόπησης, γεγονός που απαιτεί διαφορετικές ρυθμίσεις κατά την ψηφιοποίησή τους.

πραγματοποιείται με συχνότητα δειγματοληψίας **48 kHz** και βάθος ανάλυσης **24 bit**. Από τη διαδικασία αυτή προκύπτουν δύο αρχεία: ένα επεξεργασμένο **master** και ένα ανεπεξέργαστο.

4. Η αποθορυβοποίηση

Η επόμενη φάση είναι η αποθορυβοποίηση του επεξεργασμένου **master**. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τα εξής στάδια: **de-click**, **de-crackle**, **de-noise** και **equalization**. Το **de-click** αφαιρεί τα «τσακ-τσουκ» που ακούγονται στον δίσκο. Το **de-crackle** αφαιρεί τον χαρακτηριστικό ήχο που θυμίζει βράσιμο ή το σιτσίρισμα από τηγάνισμα αυγών. Αφού ολοκληρωθούν οι δύο προηγούμενες επεξεργασίες, αφαιρείται και ο θόρυβος που έχει απομείνει (**de-noise**).

Καμία από αυτές τις επεξεργασίες δεν αφήνει ανέπαφο το αποτέλεσμα οπότε χρειάζεται μια ισορροπία ως προς το τελικό αποτέλεσμα. Με το **equalization** ρυθμίζεται η σχέση των διαφόρων περιοχών του ακουστικού φάσματος, και κατά κάποιο τρόπο επιστρέφονται πίσω κάποια από τα χαρακτηριστικά που έχουν αφαιρεθεί προκειμένου η ηχογράφιση να φαίνεται φυσική ξανά. Η υπερβολική εφαρμογή των παραπάνω διαδικασιών δημιουργεί μια σειρά από αφύσικους ήχους που δεν υπάρχουν στο αρχικό σήμα, τα λεγόμενα **artifacts**, που παρομοιάζονται σαν ήχοι από σιδερένια πουλιά. Ο τελικός στόχος είναι να επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή ισορροπία μεταξύ φυσικού ήχου και ελάχιστων θορύβων που προκύπτουν από την επεξεργασία.

Κάθε ηχογράφημα έχει το δικό του προφίλ αποθορυβοποίησης. Καθοριστικό ρόλο παίζουν η εμπειρία, αλλά και η αντοχή να ακούς συνεχώς τους θορύβους που πρέπει να αφαιρεθούν· γι' αυτό είναι αναγκαία αρκετά διαλείμματα, ώστε να μην τους συνηθίζουν τα αυτιά. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή (**export**) του αρχείου σε ασυμπίεστη μορφή **WAV** και σε συμπιεσμένη μορφή **MP3**.

5. Η σημασία της εμπειρίας και οι νέες τεχνολογίες

Συνολικά χρειάζονται περισσότερα από 30 στάδια στην επεξεργασία κάθε δίσκου, από την προεργασία μέχρι την ψηφιοποίηση και την αποθορυβοποίηση. Δεν μπορεί να τυποποιηθεί αυτή η διαδικασία διότι ο κάθε δίσκος έχει τα δικά του χαρακτηριστικά. Η τεχνογνωσία, όπως και ο εξοπλισμός, αποκτήθηκαν και εξελίχθηκαν σταδιακά μέσα από πολυετή εμπειρία.

Όσο προχωράει η τεχνολογία εξελίσσονται και τα μηχανήματα (H/W) και τα προγράμματα αποθορυβοποίησης (S/W). Με την ανάπτυξη της **Τεχνητής Νοημοσύνης**, τα σύγχρονα συστήματα χρησιμοποιούν αλγορίθμους που «μαθαίνουν» (δηλαδή εκπαιδεύονται), ώστε η επεξεργασία να γίνεται ταχύτερα και αποτελεσματικότερα.

Η συνέντευξη ανέδειξε ότι η ψηφιοποίηση των δίσκων 78 στροφών αποτελεί μια ιδιαίτερα απαιτητική διαδικασία, στην οποία η τεχνολογική υποδομή συνδυάζεται με εξειδικευμένη γνώση και πολυετή εμπειρία. Παρά τη συνεχή εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών και της Τεχνητής Νοημοσύνης, η κρίση και η εμπειρία του ειδικού παραμένουν καθοριστικές για την επίτευξη ενός ποιοτικού αποτελέσματος που σέβεται το ιστορικό ηχητικό τεκμήριο. Η συνέντευξη αυτή τεκμηριώνει τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η ψηφιοποίηση των ηχογραφήσεων του Εικονικού Μουσείου Αρχείου Κουνάδη και αναδεικνύει το υψηλό επίπεδο επιστημονικής και τεχνικής εργασίας που απαιτήθηκε για την υλοποίησή του.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και χρησιμοποιείται για εκπαιδευτικούς / ερευνητικούς σκοπούς.
2. Απαντήστε σε όλες τις ερωτήσεις με μία απάντηση (με ένα x) εκτός από τις περιπτώσεις Α3 και Δ3 που επιτρέπονται περισσότερες της μίας απάντησης.

A. Να σας γνωρίσουμε καλύτερα.

A1. Φύλο:

☐ Αγόρι ☐ Κορίτσι ☐ Άλλο / Δεν επιθυμώ να απαντήσω

A2. Τάξη φοίτησης

☐ Α' ☐ Β' ☐ Γ' Μουσικού Λυκείου

A3. Κύρια μουσική ειδικότητα.

☐ Μουσικό όργανο (ποιο: _____)

☐ Φωνητική

☐ Θεωρητικά / Σύνθεση

A4. Έτη μουσικών σπουδών: ____

A5. Έχετε ακούσει ποτέ για τον Παναγιώτη Κουνάδη ή το αρχείο του;

☐ Ναι ☐ Όχι

A6. Αν ναι, από πού το μάθατε; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία)

☐ Σχολείο / δάσκαλος

☐ Διαδίκτυο

☐ Οικογένεια / φίλοι

☐ Άλλο: _____

B. Οι γνώσεις σας για τη δισκογραφία των 78 στροφών

B1. Ποια ήταν η προηγούμενη ενασχόληση σας με τη δισκογραφία των 78 στροφών πριν την γνωριμία σας με το Εικονικό μουσείο:

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

B2. Πόσο σημαντικό θεωρείτε το Αρχείο Παναγιώτη Κουνάδη για τη μελέτη της ελληνικής μουσικής και δισκογραφίας των 78 στροφών;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Γ. Οι γνώσεις σας για τις ιδιωτικές συλλογές

Γ1. Γνωρίζατε τι είναι μια ιδιωτική μουσική συλλογή πριν από το Αρχείο Κουνάδη;

☐ Ναι ☐ Όχι

Γ2. Πιστεύετε ότι οι ιδιωτικές συλλογές συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση της μουσικής μας παράδοσης;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Γ3. Γνωρίζετε τους νόμους που αφορούν τα πνευματικά δικαιώματα των δημιουργών;
1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Δ. Άυλη πολιτιστική κληρονομιά και ψηφιοποίηση

Δ1. Έχετε ξανακούσει τον όρο «άυλη πολιτιστική κληρονομιά»;

☐ Ναι ☐ Όχι

Δ2 Σε ποιον βαθμό πιστεύετε ότι η ψηφιοποίηση βοηθά στη διάσωση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Δ3. Ποια από τα παρακάτω ψηφιακά τεκμήρια θεωρείτε πιο χρήσιμο για εσάς ως μαθητές μουσικού σχολείου; (έως 3 απαντήσεις)

☐ Ηχογραφήσεις 78 στροφών	☐ Παρτιτούρες
☐ Μουσικοί, τραγουδιστές	☐ Φωτογραφίες / Καρτ – ποστάλ/ έντυπα
☐ Προφορικές μαρτυρίες	☐ Μουσικά όργανα / Μηχανήματα

αναπαραγωγής ήχου

Δ4. Πόσο εύχρηστα θεωρείτε τα ψηφιακά πολιτιστικά αρχεία γενικά;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Ε. Επισκεψιμότητα και εκπαιδευτική χρήση του Εικονικού Μουσείου

Ε1. Έχετε επισκεφθεί ψηφιακό μουσικό αρχείο (γενικά);

☐ Ναι ☐ Όχι

Ε2 Αν ναι, πόσο συχνά επισκέπτεστε τέτοιου είδους ιστοσελίδες;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Ε3. Για ποιον λόγο θα επισκεπτόσασταν ξανά το Εικονικό Μουσείο Κουνάδη;

☐ Σχολική εργασία	☐ Προσωπικό ενδιαφέρον
☐ Μουσική μελέτη / εξάσκηση	☐ Ερευνητικούς λόγους
☐ Δεν θα το επισκεπτόμουν	

Ε4. Πόσο σημαντικό είναι για εσάς ένα ψηφιακό αρχείο να είναι εύχρηστο και φιλικό προς τον χρήστη;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Ε5. Το ψηφιακό μουσείο μπορεί να αξιοποιηθεί στο μάθημα:

1. Οργάνου ☐ ,	2. Μουσικών Συνόλων ☐ ,
3. Ιστορίας Μουσικής ☐ ,	4. Θεωρίας / Αρμονίας ☐ ,
5. Δεν θεωρώ ότι αξιοποιείται εύκολα ☐	

ΣΤ. Αξιολογήστε την ψηφιακή εμπειρία σας στο Εικονικό

ΣΤ1. Η πλατφόρμα είναι φιλική για τον χρήστη και συμβατή με σύγχρονες συσκευές;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ2. Η δομή και η πλοήγηση του μουσείου είναι λειτουργική;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ3. Πόσο ικανοποιητική θεωρείτε την ποιότητα των ψηφιοποιημένων δίσκων 78 στροφών για ακαδημαϊκή μελέτη;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ4. Οι θεματικές συλλογές είναι λειτουργικές;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ5. Η αναζήτηση ανά δεκαετία, τοποθεσία ή είδος είναι κατανοητή και χρήσιμη;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ6. Οι ψηφιακές ιστορίες (digital stories) βοηθούν στην κατανόηση των θεμάτων που παρουσιάζουν;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ7. Τα παιχνίδια βοηθούν στην κατανόηση των ειδών της ελληνικής δισκογραφίας και του ρεμπέτικου;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ8. Τα μαθήματα της εκπαιδευτικής πύλης και το διαδραστικό υλικό βοηθάει τους εκπαιδευτικούς να διδάξουν για συγκεκριμένα θέματα.

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

ΣΤ9. Το ηχητικό (δίσκοι 78στροφών, συνεντεύξεις-αφηγήσεις κ.ά.), έντυπο, οπτικό και οπτικοακουστικό καθώς και η έκθεση μηχανημάτων εγγραφής και αναπαραγωγής ήχου και τα μουσικά όργανα βοηθούν στην κατανόηση της ελληνικής μουσικής και δισκογραφίας των 78 στροφών;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Z. Προτάσεις βελτίωσης και αξιοποίησης – ανοιχτές ερωτήσεις

Z1. Τι θα σας ενθάρρυνε να επισκέπτεστε συχνότερα ένα ψηφιακό μουσικό αρχείο;

Εκπαιδευτικό υλικό για μαθητές ☐ Διαδραστικές εφαρμογές ☐

Βίντεο και ηχητικά παραδείγματα ☐ Σύνδεση με τα κοινωνικά δίκτυα ☐

Άλλο: ☐

Z2. Θεωρείτε ότι το Εικονικό Μουσείο Κουνάδη θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο μάθημα μουσικής;

☐ Ναι ☐ Όχι ☐ Δεν είμαι σίγουρος/η

Z3. Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση διασφαλίζει τη βιωσιμότητα της μνήμης της ελληνικής δισκογραφίας 78 στροφών;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Z4. Αναφέρετε μία πρόταση για τη βελτίωση της ψηφιακής παρουσίασης ή της προβολής του Εικονικού Μουσείου Κουνάδη:

.....

Z5. Ποιο στοιχείο του εικονικού μουσείου θεωρείς πιο χρήσιμο για έναν μαθητή Μουσικού Λυκείου;

.....

Z6. Τι άλλο υλικό θα ήθελες να

προστεθεί

.....

Z7. Το υλικό από το Εικονικό Μουσείο Κουνάδη μπορεί να ενταχθεί πιο ουσιαστικά στο πρόγραμμα του Μουσικού Λυκείου;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Z8. Ποιες αλλαγές ή βελτιώσεις θα κάνατε στο ψηφιακό Εικονικό Μουσείο Κουνάδη ώστε να σας είναι πιο ελκυστικό ή χρήσιμο;

.....

Z9. Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση διασφαλίζει τη βιωσιμότητα της μνήμης του Ελληνικού τραγουδιού;

1 – Καθόλου ☐, 2 – Λίγο ☐, 3 – Μέτρια ☐, 4 – Πολύ ☐, 5 – Πάρα πολύ ☐

Z10. Θα σας ενδιέφερε να συμμετάσχετε σε δραστηριότητες ή εκπαιδευτικά προγράμματα που βασίζονται σε ψηφιακά Μουσεία;

☐ Ναι ☐ Όχι ☐ Ίσως

-
1. Η έρευνα είναι ανώνυμη.
 2. Οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη ομοιογένεια απαντήσεων (Babbie,456:2018).
 3. Η επιλογή των ερωτώμενων είναι μαθητές λυκείου, των δύο μεγαλύτερων μουσικών σχολείων της Αττικής. Ένα σημαντικό ποσοστό γνωρίζει το ρεμπέτικο ως μουσικό είδος επομένως μετά την γνωριμία του με το ψηφιακό μουσείο Κουνάδη μπορεί να απαντήσει σε ερωτήσεις σχετικές με τις σπουδές τους στο Μουσικό Σχολείο (Babbie,459:2018).
 4. Οι τύποι ερωτήσεων έχουν αυτή την μορφή.
 5. Το ερωτηματολόγιο δόθηκε στους μαθητές και απαντήθηκε αμέσως μετά την παρουσίαση του Μουσείου από τον διευθυντή του.

**Η επιστολή προς τον διευθυντή του Πειραματικού
Μουσικού Λυκείου Παλλήνης
κ. Ιωάννη Λυμπέρη
και τον σύλλογο διδασκόντων του σχολείου
και προς τον Διευθυντή του Μουσικού Σχολείου Ιλίου
κ. Νίκο Ανεμοδουριώτη
και τον σύλλογο διδασκόντων του σχολείου**

Αγαπητέ κ. Διευθυντή

Αγαπητοί συνάδελφοι

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής εργασίας με θέμα: *“Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Παναγιώτη Κουνάδη: πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης”*, επιθυμούμε να παρουσιαστεί το εικονικό αρχείο Παναγιώτη Κουνάδη στους μαθητές του σχολείου σας.

Το Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη (<https://vmrebetiko.gr/>), αποτελεί μια προσέγγιση της εποχής του γραμμοφώνου και της δισκογραφίας των 78 στροφών υπό την οπτική των σύγχρονων ψηφιακών εφαρμογών, με κύρια χαρακτηριστικά τον ερευνητικό, εκπαιδευτικό και διαδραστικό του χαρακτήρα. Κύριο σημείο αναφοράς του είναι η μουσική, η πορεία του ελληνισμού -εντός και εκτός Ελλάδας- τον 20^ο κυρίως αιώνα, με έμφαση στην περίοδο 1900-1960.

Το ψηφιακό περιεχόμενο του Εικονικού Μουσείου, περιλαμβάνει περισσότερα από 6.000 τεκμήρια, από το Αρχείο Κουνάδη, όπως *Δίσκοι 78 στροφών, παρτιτούρες, συνεντεύξεις (ήχος και απομαγνητοφωνήσεις), φωτογραφίες, καρτ-ποστάλ, μηχανήματα αναπαραγωγής ήχου και μουσικά όργανα*. Αυτά συγκροτούν μια ενότητα, η οποία με βασική συνιστώσα τη μουσική ως ερευνητικό εργαλείο, αναδεικνύει τις διεργασίες που διαμόρφωσαν τη νεοελληνική ταυτότητα.

Στο Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη προβάλλεται μέρος του Αρχείου Κουνάδη το οποίο άρχισε να συγκροτείται στις αρχές της δεκαετίας του 1960 από τον

*Γιάννη Κοντίτση, «Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Κουνάδη :
πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης»*

Παναγιώτη Κουνάδη, ερευνητή και μελετητή της μουσικής και των τραγουδιών των Ελλήνων. Αποτελεί το πλέον εμπεριστατωμένο και οργανωμένο Κέντρο Έρευνας & Μελέτης της Ελληνικής Δισκογραφίας των 78 στροφών. Έχει ως στόχο τη συλλογή, ταξινόμηση, έρευνα, καταγραφή, μελέτη, διάσωση και διάδοση των τραγουδιών και της μουσικής των Ελλήνων, καθώς και οποιασδήποτε σχετικής πληροφορίας.

Προτείνεται να παρουσιαστεί το Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη από τον Διευθυντή του Μουσείου, Λεονάρδο Κουνάδη, στους μαθητές του Λυκείου σας. Θα ακολουθήσουν ερωτήσεις και συζήτηση με τους μαθητές. Στη συνέχεια θα δοθεί σύντομο ανώνυμο ερωτηματολόγιο στους μαθητές σας για να το συμπληρώσουν. Το ερωτηματολόγιο (το οποίο επισυνάπτεται) αφορά τους μαθητές των δύο μεγαλύτερων μουσικών σχολείων της Αττικής. Ένα σημαντικό ποσοστό γνωρίζει το ρεμπέτικο ως μουσικό είδος και γενικότερα την δισκογραφία των 78 στροφών, επομένως μετά την γνωριμία του με το Εικονικό Μουσείο Κουνάδη μπορεί να απαντήσει σε ερωτήσεις σχετικές με τις σπουδές τους στο Μουσικό Σχολείο.

*Γιάννη Κοντίτση, «Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Κουνάδη :
πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης»*

**Βεβαίωση διεξαγωγής έρευνας
της κας Παρασκευής Κερτεμελίδου
προς τα δύο σχολεία**

Ημερομηνία: 28/3/2026



**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Βεβαιώνεται ότι ο ΚΟΝΤΙΤΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ με Αριθμό Μητρώου 157353 ΕΑΠ

διεξάγει ερευνητική εργασία με τίτλο:

«Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Κουνάδη : πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης » στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών Διοίκηση Πολιτιστικών Μονάδων, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Το Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη, αποτελεί μια προσέγγιση της εποχής του γραμμοφώνου και της δισκογραφίας των 78 στροφών υπό την οπτική των σύγχρονων ψηφιακών εφαρμογών, με κύρια χαρακτηριστικά τον ερευνητικό, εκπαιδευτικό και διαδραστικό του χαρακτήρα, ιδιαίτερα ενδιαφέρον για τους μαθητές του σχολείου σας. Κύριο σημείο αναφοράς του είναι η μουσική, η πορεία του ελληνισμού -εντός και εκτός Ελλάδας- τον 20ό κυρίως αιώνα, με έμφαση στην περίοδο 1900-1960

Παρακαλώ όπως τον διευκολύνεται στην παρουσίαση του Εικονικού Αρχείου Παναγιώτη Κουνάδη στους μαθητές του σχολείου σας, και στην διεξαγωγή της έρευνας η οποία θα πραγματοποιηθεί στον χώρο του σχολείου σας

Η Υπεύθυνη Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

δρ. Παρασκευή Κερτεμελίδου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,

Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

PARASKEVI

KERTEMEΛIDOU

Digitally signed by

PARASKEVI

KERTEMEΛIDOU

Date: 2026.03.28 20:02:42
+02'00'

*Γιάννη Κοντίτση, «Η ψηφιοποίηση του Αρχείου Κουνάδη :
πολιτιστική αξία, επισκεψιμότητα και προοπτικές βελτίωσης»*